

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/95530>

Please be advised that this information was generated on 2017-12-06 and may be subject to change.

Kommentaar

Tussen 'church-parade' en 'marine-ecclesia'. Enkele opmerkingen vanaf 'de wal'

'De beste stuurlui staan aan wal', zegt een ietwat sarcastisch spreekwoord. Een van mijn ooms, een binnenschipper, houdt nog steeds vol dat mensen 'van de wal' eigenlijk niets begrijpen van het leven 'op het water'. Ik houd me dus een beetje gedeisd, omdat ik zelf nooit gevaren heb en ook het konkrete werk van pastores bij de marine slechts ken van verhalen, verhalen zoals in de bijdrage 'In maar niet van de marine'. Enkele zaken die mij opvallen kan ik naar voren brengen, vragen stellen, in de hoop dat de gedachtenwisseling over deze oecumenische praktijk levendig blijft.

Oecumenische praktijken zijn contextueel. Dat wisten we al, maar het is boeiend en van belang om dat telkens opnieuw uitdrukkelijk vast te stellen. 'Oikoumenè' is ten diepste geen 'interkerkelijk geneuzel', maar een ingrijpend transformatie-proces waarin de kerken hun verhouding tot elkaar en hun verhouding tot zichzelf willen vernieuwen omdat ze hun verhouding tot God en tot de werelden waarin ze leven willen vernieuwen. Gezamenlijk bidden, gezamenlijk vieren en gezamenlijk belijden: het zijn zaken die wel een waarde in zichzelf hebben, maar deze toch verliezen zodra de band verloren gaat met gezamenlijke pogingen om de werelden waarin wij leven bewoonbaarder te maken, tot een 'oikoumenè' te maken. Het is boeiend om te zien hoe een dergelijk, per definitie 'wereldwijd' programma dat kerken zichzelf hebben opgelegd, in locale praktijken vorm krijgt. Want dan komen achter grootse verklaringen, geweldige intenties en - laten we ook dat erkennen - vaak moeizame onderhandelingen en onvermijdelijke bureaucratie waarmee de 'officiële' oecumene nu eenmaal behept is, mensen tevoorschijn. In dit geval zijn dat mensen met een marine-pet op, die tussen al die andere mensen met een marine-pet op samen naar wegen dienen te zoeken hoe het Evangelie ook hier een boodschap en levenswijze van betekenis zou kunnen zijn. Het is ook van belang om de specifieke context van de oecumene nader te leren kennen, resp. om de oecumene nu eens vanuit oecumenische praktijken te benaderen. Want dan blijkt dat het zogenoemde 'receptie-model' maar zeer ten dele geschikt is om de feitelijke oecumenische ontwikkelingen te verstaan. Binnen de marine bijvoorbeeld lijkt het er niet alleen om te gaan hoe de grote programma's van bijv. de Wereldraad ter plekke uitgewerkt kunnen worden. In het artikel is wel sprake van het conciliair proces, maar kennelijk heeft zoiets geen dominante rol in de bekommernissen van de Vlam's en Vlop's. Mij lijkt dat ze veel vaker en veel intenser bezig zijn met het 'gesprek' over het leven van mensen bij de marine. De beste viering waarover ze vertellen, had juist de vorm van

een 'gesprek'! Zeg ik teveel met de uitspraak dat alle specifieke oecumenische bekommernissen die deze pastores kennelijk hebben, voortvloeien uit de vraag hoe ze samen dit 'gesprek' als model van hun pastorale arbeid vorm kunnen geven?

Dat 'gesprek' heeft een context die nog specifiek bepaald kan worden: het wordt opgezet en beproefd binnen een organisatie die zichzelf definieert als een 'bedrijf', en wel: als een bedrijf dat een militaire 'missie' heeft. Moderne legers en legeronderdelen, en zo ook de nederlandse marine, omschrijven en presenteren zichzelf graag als een bedrijf. Dat komt in het artikel ook duidelijk aan bod. Tegelijk merk je in het artikel dat de 'aalmoezeniers' en 'predikanten' nog behoefte hebben om hun hiërarchieke status te verhelderen; ze verduidelijken eerst hoe het zit met hun rang, hun uniform. Dat soort zaken herinnert eerder aan de tijd dat een leger zichzelf nog niet zag als een bedrijf dan aan de huidige situatie. Uiteraard is ook een modern bedrijf meestal hiërarchisch georganiseerd. Maar veel kenmerkender is de rationalisering van de arbeidsverdeling en van het productieproces. En dat is een punt dat ik in het artikel niet aan bod zie komen. Wat betekent het voor de mensen die bij het bedrijf 'de marine' werken om deel uit te maken van deze rationaliseringsprocessen? Eigenlijk zou ik willen vragen of onder dit opzicht vloot-pastores niet een functie hebben die tal van overeenkomsten vertoont met bedrijfspastores. Zij zijn bedrijfspastores die in de langzamerhand unieke situatie verkeren dat ze nog directe toegang hebben tot 'de werkvloer' en vanuit het bedrijf over allerlei faciliteiten kunnen beschikken. Maar ik mis in het artikel informatie over de manier waarop in het 'gesprek' deze bedrijfsgerichtheid van het werk van mensen bij de marine aan de orde komt. Licht daar een specifieke taak voor pastores bij de marine?

De marine is een bedrijf met een specifieke, want militaire 'missie'. Dat is een 'heikel' punt in het gesprek, zo blijkt uit het artikel. Vragen over 'veiligheid en vrede' hebben momenteel een licht ontvlambare inhoud. Ook op dit punt is er een frappante overeenkomst met het bedrijfspastoraat. Want ook pastores in industriële bedrijven komen vaak voor grote problemen (met de leiding van het bedrijf) te staan wanneer de 'missie' die een bedrijf gekozen heeft, ter sprake komt op een kritische manier. Dat roept vragen op naar de verantwoordelijkheid van iedereen bij een bedrijf jegens de taken die de marine dient uit te voeren. En die verantwoordelijkheid kent een bedrijfsimmanent aspect maar ook een bedrijfs-overstijgend aspect. Bedrijfs-immanent gaat het bijvoorbeeld over de ontwikkelingen in opvattingen inzake 'gezag' en 'gehoorzaamheid'; bedrijfs-overstijgend gaat het bijvoorbeeld over de vraag welke opstelling men kiest jegens de politieke besluitvorming en verantwoordelijkheid voor de keuze van en uitvoering van militaire taken. In het artikel mis ik informatie over de manier waarop in het 'gesprek' over het leven van mensen bij de marine dergelijke specifieke aspecten van het bedrijf dat de marine is, aan de orde komen. Licht daar een specifieke taak voor pastores bij de marine? Wij scheppen een 'vrijplaats', zeggen de vlam's en vlop's in het artikel. Ik realiseer me goed dat de bovenstaande opmerkingen opgevat kunnen worden als een inbreuk op deze optie. Toch is dat niet de bedoeling ervan. Een 'vrijplaats', zeggen de vlam's en vlop's in het artikel. Ik realiseer me goed dat de bovenstaande opmerkingen opgevat kunnen worden als een inbreuk op deze optie. Toch is dat niet de bedoeling ervan. Een 'vrijplaats' is wel een plaats waar mensen - tijdelijk - aan de druk van hun bedrijf kunnen ontkomen. Maar het is geen plaats waar mensen de ogen moeten sluiten voor het bedrijf waar ze werken. Op een vrijplaats kun je tot jezelf komen omdat daar iemand is die zonder dwang of zonder tegenprestatie, dus: om niet, ofwel 'sola gratia', in stilte of met zoveel woorden de vraag kan stellen: hoe gaat het nu met jón

en de jouwen *in* dit bedrijf? Mijn ervaring is dat mensen juist veel over zichzelf vertellen willen wanneer je werkelijk belang stelt in hun werk. Ik vermoed dat pastores bij de marine dat kunnen beamen.

De tijd van de verplichte 'church-parade' is voorbij. De tijd van een marine-ecclesia is kennelijk nog niet aangebroken. En ik roep wellicht nog meer problemen op als ik met zo'n marine-ecclesia het perspectief verbindt van een 'samen op weg'-gemeente. Ik begrijp goed dat onder andere de verschillen in organisatie-structuur van het katholieke en het protestante legerpastoraat hier barrières kunnen opwerpen. Maar ook is in het artikel duidelijk te proeven dat er nog heel wat 'cultuur-verschillen' zijn die niet zomaar kunnen worden genegeerd. Er zijn nog heel wat alledaagse zaken die met de 'nestgeur' samenhangen. En het is niet aan theologen of anderen om te verklaren dat dat nu uit de tijd is. Opvallend in het artikel is juist de pragmatische en voorzichtige handelwijze van de pastores in het hanteren van deze gevoeligheden. Dat verdient duidelijk waardering.

Een probleem apart lijkt me de opstelling jegens de humanistische geestelijke verzorgers. Overigens speelt dat probleem niet alleen in het leger-pastoraat, maar ook in meerdere vormen van intra-muraal pastoraat. Ik snap wel dat daarbij belangrijke praktische problemen een rol spelen, zoals behoud van formatie-ruimte in een tijd van krimpende budgetten. Maar ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat, alle goede secularisatie-theologie ten spijt, hier aan twee kanten ook een nog niet opgehelderde erfenis een rol speelt. Hier zou, beleidsmatig en bestuurlijk, ook een test-case kunnen liggen voor de werkelijke intenties van de oecumenische praktijken in het leger-pastoraat. De vrouwen en mannen van onze vloot zullen bovendien in de nabije toekomst ook een multi-cultureel gezelschap worden, hoewel de beperking van de dienstplicht dat proces wellicht vertraagt. Er is geen 'church-parade' meer. Dat begrijp ik. Er is nog geen 'marine-ecclesia'. Dat begrijp ik ook. Ik vraag me af welke 'missie' het vloot-pastoraat voor de komende tijd wil omschrijven. Waarover zal het gesprek gaan, en vooral: wie gaan eraan meedoen?

Toine van den Hoogen

Dr. A. van den Hoogen is docent pastoraal theologie aan de Universiteit voor Theologie en Pastoraat in Heerlen, en is lid van de Werkgroep Theologie en Vredesvraagstukken van Pax Chijristi